

הכנסת
מרכז המחקר והמידע

כ"ב בתמוז תשע"ז
16 ביולי 2017

מידע על מעורבות גורמים חיצוניים בפעילות חינוכית במוסדות החינוך

מסמך זה נכתב לבקשת חברת הכנסת יעל גרמן, לקראת דיון הנערך לבקשתה בוועדה המיוחדת ליישום הנגשת המידע הממשלתי ועקרונות שקיפותו לציבור. המסמך מוגש גם לחברת הכנסת תמר זנדברג אשר ביקשה ממרכז המחקר והמידע של הכנסת לערוך מחקר בנושא דומה.

מעורבותם של גורמים חיצוניים במערכת החינוך היא סוגיה מורכבת ורבת פנים. יש להזכיר בהקשר זה שמוסדות חינוך רבים אינם בבעלות משרד החינוך או הרשויות המקומיות אלא בבעלות גורמים לא-ממשלתיים, דוגמת רשתות חינוך ועמותות. במסגרת המוגבלת של מסמך זה לא יידונו סוגיות של מעורבות הורים במערכת החינוך באמצעות ייסוד עמותות הורים הפועלות להקמת בתי-ספר ייחודיים. כמו כן לא יידונו סוגיות של העסקת מורים באמצעות גופים מתווכים,¹ והוא לא יעסוק במישרין בגופים חיצוניים שפועלים בשיתוף משרד החינוך במאות מוסדות חינוך בארץ דוגמת קרן רש"י וקרן קרב.²

מסקירתנו את הנושא עד כה עולה כי ניתן לבחון אותו מכמה נקודות מבט, בהן שלוש נקודות מרכזיות אשר לפיהן חולק המסמך לפרקים:

- הסדרה ופעילות בתחום **התוכניות החינוכיות**;
- הסדרה ופעילות בתחום **התמיכות לארגונים** הפועלים בזיקה למוסדות החינוך ובתוכם;
- מימון ושיבוץ **כוח אדם חיצוני**, נוסף על המורים מן המניין ומדריכי תוכניות ההעשרה המאושרות, לפעילות חינוכית במוסדות החינוך.

יש להדגיש כי חלוקה זו נעשתה בעיקר לצורך הצגת המידע באופן מובנה ותמציתי, וכי הנושאים שלעיל אינם נפרדים זה מזה ועשויות להתקיים נקודות השקה רבות ביניהם.

בין הדברים העולים מן המסמך:

- מסקירת נהלי משרד החינוך נראה כי ניתן להבחין בין תוכניות חינוכיות חיצוניות המוסדרות במסגרת תל"ן – תוכנית לימודים נוספת, אשר אמורה להיות מופעלת לפי דרישת ההורים ותוך השתתפותם במימונה, לבין תוכניות חינוכיות חיצוניות שאינן במסגרת זו ואשר מוסדרות באופן שונה:
  - תוכניות המוגדרות כתל"ן דורשות הסכמת הורים (כלל ההורים או חלקם); בכל מקרה אין לחייב הורים בהשתתפות) וכן אישור מטעם הפיקוח במחוז הרלוונטי של משרד החינוך.
  - תוכניות חינוכיות חיצוניות שאינן מוגדרות כתל"ן חייבות להיכלל במאגר התוכניות שהקים משרד החינוך לצורך כך, אך ככלל לא חלה בהן חובת יידוע של ההורים או קבלת אישור מטעם

¹ בהקשר זה ראו: יובל וורגן, [העסקת מורים באמצעות גופים מתווכים](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, יוני 2014.

² בהקשר זה ראו: מבקר המדינה, דוח ביקורת שנתי 62 לשנת 2011 ולחשבונות שנת הכספים 2010, [תכנית קרב – ההובלה, הפיקוח והבקרה של משרד החינוך](#), מאי 2012.

הפיקוח של משרד החינוך, אם כי המשרד ממליץ על בחינת חוות הדעת של גורמים אלה בטרם קבלת החלטה. לגבי בתי-ספר יסודיים בניהול עצמי (כמעט כל בתי-הספר היסודיים הרשמיים בחינוך הממלכתי והממלכתי-דתי; לא כולל גני-ילדים) נקבע בחוזר מנכ"ל משרד החינוך כי יש להביא את ההצעה לשילוב התוכנית בפני ועדה מלווה הכוללת את מפקח משרד החינוך וכן נציג הורים. מידת מעורבות ההורים בגני הילדים, בהם אין ועדה מלווה, אינה ברורה.

כיום כולל מאגר התוכניות החיצוניות של משרד החינוך כ-1,900 תוכניות. לאחרונה החלה הטמעת נוהל על-פיו כל מנהל בית-ספר ידווח במערכת הניהול הבית-ספרית באינטרנט (מנב"ס-נט) אילו תוכניות פועלות אצלו. מניתוח ראשוני של נתוני כ-500 תוכניות שהיו פעילות בשנת הלימודים תשע"ז, שהועברו אלינו ממשרד החינוך, עולה כי מעל ל-200 עסקו בתחום לימודי (43% מהתוכניות), 180 עסקו בתחום חברתי-ערכי (37%), וכ-50 עסקו בתחום הרווחתי-רגשי (11%). בערך מחצית מהתוכניות בכל תחום תוכן מרכזי הן תוכניות בתשלום ושיעור דומה מהתוכניות מופעלות בליווי משרד החינוך. מתוך התוכניות שדווחו בתחום החברתי-ערכי, שלושת הנושאים/המקצועות הנפוצים ביותר היו: טיפוח מנהיגות (35 תוכניות); תרבות יהודית-ישראלית (33 תוכניות) וחינוך לאזרחות (26 תוכניות). בכל נושאי התוכניות שנבחנו בתחום החברתי-ערכי, רוב מוחלט של הפעלות התוכניות שדווחו, בוצעו במוסדות החינוך הממלכתי.

פעילויות חינוכיות במוסדות החינוך, ובתוך כך תוכניות חינוכיות חיצוניות כגון אלו שצוינו לעיל, עשויות להיות מועברות באמצעות גופים המקבלים לשם כך תמיכות מתקציב המדינה. במסגרת הכנת מסמך זה, ולאור מכתב הבקשה לקיום הדיון בוועדה, פנינו אל משרד החינוך לקבלת מידע ממוקד על פעילותם של גרעינים תורניים הנתמכים מתקציב המדינה. על-פי תשובת משרד החינוך לפנייתנו, מדיווחי הפעילות של הגרעינים התורניים שהועברו אליו עולה בין היתר כי בשנת 2016 התקיימו פעילויות בבתי-ספר בהיקף של 25% מכלל הפעילויות של הגרעינים – כאשר 20% התקיימו בבתי-ספר בחינוך הממלכתי-דתי והחרדי, ו-5% התקיימו בבתי-ספר בחינוך הממלכתי. בגוף המסמך מובא מידע נוסף בעניין זה, כמו גם מידע לגבי תמיכות בפעילויות חינוכיות אחרות אשר לא מצוין במפורש כי הן מועברות בתוך מוסדות החינוך (כגון תמיכה בקבוצות מחנכים).

גופים נוספים הנתמכים מתקציב המדינה לצורך קיום פעילות חינוכית בתוך מוסדות החינוך הם המרכזים להעמקת החינוך היהודי, שמטרתם על-פי משרד החינוך להוסיף ממדים של ידע וחוויית להוראת היהדות בבתי-הספר הממלכתיים, כאשר הפעילות (המועברת על ידי בנות השירות הלאומי ומורות חיילות) באה כהשלמה וכחיזוק להוראת מקצועות היהדות על ידי המורים בבתי-הספר. במבחני התמיכה בעניין זה מצוין כי השתתפות התלמידים בפעילות אינה חובה מטעם בית הספר ועל המפעיל ובית-הספר להבהיר זאת בכתב להורי התלמידים. יצוין כי לא ברורה משמעות הכללתה של הוראה זו במסמך המפרט קריטריונים לתמיכה בגוף מסוים, ונראה כי אם משרד החינוך מעוניין ביישומה אזי יתכן כי ראוי לשקול את הכללתה בהוראות המופנות ישירות למוסדות החינוך כגון חוזרי מנכ"ל משרד החינוך (ככל שהדבר לא נכלל בהם כיום).

ישנם מסלולים שונים לשיבוץ כוח אדם חיצוני במוסדות החינוך, ביניהם כאמור בנות שירות לאומי, מתנדבי שנת שירות, סטודנטים, מורות חיילות ומתנדבים נוספים. נראה כי ישנה שונות רבה במידת הפיקוח על שילובו בפועל של כוח אדם זה במוסדות החינוך, במסגרת פעילויות השונות המאפשרות זאת, אך יש צורך בבחינה יסודית ומעמיקה יותר של הנושא.

1. הסדרה ופעילות בתחום התוכניות החינוכיות

להלן יובא מידע על אופן ההסדרה של הפעלת תוכניות לימודים או תוכניות חינוכיות, באמצעות גורמים חיצוניים הפועלים בתוך מוסדות החינוך הפורמלי, נוסף על מערכת השעות הרגילה הנלמדת באמצעות מורים מן המניין.

המידע בפרק זה מתייחס תחילה להפעלת תוכניות המוגדרות כתוכנית לימודים נוספת (תל"ן), ולאחר מכן להפעלת תוכניות אשר מוגדרות כ"תוכניות חינוכיות חיצוניות" והסדרתן שונה מזו הקבועה לגבי תל"ן. בתוך כך תובא התייחסות להבחנה בין פעילות חינוכית חד-פעמית, שאינה בגדר תוכנית חינוכית חיצונית, לבין תוכנית חינוכית חיצונית שפעילותה מוסדרת כמפורט להלן.

1.1 תוכנית לימודים נוספת (תל"ן)

תוכנית לימודים נוספת (תל"ן) היא תוכנית של לימודי תגבור והעשרה הנלמדים בשעות שמחוץ לשעות שנקבעו בתוכנית הלימודים הרגילה במסגרת בית-הספר, ביוזמה ובמימון שאינם של משרד החינוך. יישום התל"ן מעוגן בסעיף 8 [לחוק חינוך ממלכתי, התשי"ג-1953](#), שקובע כי לפי דרישת הורי התלמידים במוסד חינוך ניתן לאשר תוכנית לשעות נוספות על השעות שנקבעו בתוכנית הלימודים, ובלבד שכל ההוצאות הנובעות מביצוע התוספת יחולו על הורי התלמידים המתחנכים על פיה או על רשות החינוך המקומית שהתחייבה לשאת בהן על חשבונה. הליך אישור התל"ן מפורט [בתקנות חינוך ממלכתי \(תוכנית השלמה ותוכנית נוספת\), התשי"ד-1953](#).

[חוזר מנכ"ל תשס"ג/3\(א\), 3.11-9: תשלומי הורים](#), שפורסם ב-2002, קובע בסעיף קטן 13 את הכללים לגבי הפעלת תל"ן מעבר להוראות החוק והתקנות. לפי החוזר **על תוכנית לימודים נוספת להיות תואמת למטרות החינוך הממלכתי כפי שאלו מנוסחות בחוק החינוך הממלכתי. האחריות הפדגוגית לתל"ן היא של מנהל המוסד החינוכי, ועליה לקבל גם את אישור הפיקוח במחוז. לאחר אישור התל"ן על ידי משרד החינוך, יש להודיע על כך להורי התלמידים באותו מוסד ולפרט את מהותן כתוכניות רשות ואת עלותן למי שמבקש כי ילדו ייטול בה חלק.** אפשר להפעיל תכנית כזו בכל דרגות החינוך: בגן הילדים, בבית-הספר היסודי ובבית-הספר העל-יסודי. תנאי עבודתם של עובדי הוראה שיועסקו במסגרת התל"ן יהיו כמקובל כלפי עובדי הוראה במוסד בו מופעלת התוכנית ובהתאם להסכמי השכר הנחתמים מעת לעת בין המדינה לארגוני המורים.³

תל"ן בגני ילדים⁴

על-פי חוזר המנכ"ל הנזכר לעיל ועדכון שיצא בנושא זה בשנת 2003, תוכנית נוספת בגן ילדים תימשך לאורך שנת לימודים שלמה. **את הפעלת התוכנית אמורים ליזום הורי הילדים, אך הפעלתה תיעשה על ידי הרשות המקומית או על ידי חברה עירונית.** בהסכמת הרשות המקומית ניתן יהיה להפעיל את התכנית על ידי עמותה, בשיתוף הרשות המקומית, או על ידי המתנ"ס המקומי. בכל מקרה לא תאושר תכנית נוספת אם היא תופעל על ידי עמותה ללא שיתוף הרשות המקומית. האחריות הפדגוגית לתכנית הלימודים הנוספת היא על הגננת, ובגן תעבוד גננת מוסמכת או מורה מוסמכת שתאושר על-ידי המפקחים על הגן. היקף תכנית הלימודים הנוספת הוא שלושה שיעורים שבועיים לכל היותר – משך השיעור בגן

³ משרד החינוך, חוזר מנכ"ל תשס"ג/3(א), סעיף 3.11-9: תשלומי הורים, 1 בנובמבר 2002.

⁴ שם; חוזר מנכ"ל תשס"ד/4(א), סעיף 3.11-12: תכנית לימודים נוספת (תל"ן) בגני ילדים - השלמה לסעיף 3.11-9 בחוזר הוראות הקבע ס"ג/3(א), 1 בדצמבר 2003.

הילדים הוא 30 דקות. הפעלת תל"ן בגנים דורשת את אישור מנהל המחוז (הניתנת על סמך בקשת ההורים, חוות הדעת של הגננת ושל רשות החינוך המקומית, והמלצת המפקחת).

תל"ן בבית-הספר היסודי ובבית הספר העל-יסודי (עוד כיתה י')⁵

על-פי חוזר המנכ"ל הנזכר לעיל תל"ן מופעלת מעל לתקן השעות הכולל שנקבע למוסד, מתוך הנחה שההורים רוצים להפעילה על חשבונם, משום שיש בה מענה לצרכים העולים מתוך בחינת מטרות החינוך ומתוך הצרכים הייחודיים של בית-הספר. בשונה מהנוהל המופיע בתקנות חינוך ממלכתי, על-פיו היוזמה להפעלת התל"ן היא של הורי התלמידים, חוזר המנכ"ל קובע כי היוזמה להפעלת התוכנית תבוא מצד הנהלת המוסד החינוכי ובהסכמה של כלל ההורים או חלקם, וכי התוכנית תגובש במוסד שבו היא עתידה להילמד. אם כי בהמשך הדברים מצוין כי בקשה להפעלת תל"ן עשויה להגיע מההורים, מרשות החינוך המקומית או מהבעלות על המוסד החינוכי.

על התוכנית לעסוק בנושאים שאינם נלמדים במסגרת תכנית לימודי החובה של בית הספר (בחלק הכללי בחוזר מצוין כי יש להקפיד שהתוכנית תתמקד בעיקר במקצועות הלימוד שהתלמידים מתקשים בהם, בצורת תגבור לימודים, העשרתם וכדומה, בשעות אחר הצהריים. אפשר, לפי אישור מיוחד, לכלול גם מתן שיעורי עזר לתלמידים נזקקים במסגרת תל"ן, בשעות שלאחר הלימודים).

שעות הלימוד בתוכנית נוספת יינתנו מחוץ למערכת השעות היומית על פי התקן (התכנית תאריך את שעות ההוראה השבועיות), לפני יום הלימודים או בסוף היום. אם כל תלמידי הכיתה משתתפים בתכנית הנוספת, אפשר לשלב את שעותיה במסגרת שעות הלימודים, אך בכל מקרה נאסר על שימוש בתל"ן לשם פיצול כיתות או הוראה בקבוצות במקביל לשעות ההוראה התקניות. תקן השעות של התכנית הנוספת, בבתי-ספר שאינם פנימייתיים, לא יעלה על 15% מתקן השעות הרשמי שאושר לכיתה בבית-הספר. בשנת תשע"ז סכום הגבייה המרבי שאושר מאפשר רכישת חמש שעות לימוד שבועיות בכל שכבות הגיל האמורות.⁶

התכנית הנוספת תימשך שנת לימודים שלמה והיא יכולה להתקיים בכיתה אחת, בכמה כיתות, או בבית הספר כולו. המורים והמדריכים בה יאושרו על ידי המפקח הכולל והמפקחים המקצועיים. כמו בגנים, גם בבתי הספר נדרש אישור מנהל המחוז לתוכנית (בהסתמך על חוות דעת המועצה הפדגוגית של בית הספר, חוות דעת רשות החינוך המקומית, והמלצת המפקח).

תל"ן נוספות במוסדות החינוך הדתי, במוסדות ייחודיים ובחטיבה העליונה⁷

נוסף על שעות התל"ן המאושרות בכלל מוסדות החינוך, מאפשרים נהלי משרד החינוך למוסדות החינוך הדתיים שילוב תוכנית לימודים נוספת תורנית (תל"ן תורנית), ולמוסדות חינוך ייחודיים (ולמוסדות החינוך המוכרים שאינם רשמיים ומוסדות הפטור שקיבלו אישור לכך) שילוב תל"ן שהצורך בו נובע מהתוכנית הייחודית של המוסד. היקף התל"ן הנוסף יהיה עד חמש שעות בשבוע בכיתות א'–ד', ועד 10 שעות בשבוע בכיתות ה'–י"ב.

⁵ משרד החינוך, חוזר מנכ"ל תשס"ג/3(א), סעיף 9-3.11: תשלומי הורים, 1 בנובמבר 2002.

⁶ משרד החינוך, תשלומי ההורים לשנת הלימודים תשע"ז, תאריך כניסה: 13 ביולי 2017.

תקן הבסיס בחינוך היסודי הוא 29–32 שעות בשבוע. משרד החינוך, מתנ"ה: מארגזי תכנון, ניהול והיערכות תשע"ז – יסודי, מאי 2016, עמ' 119. עלות שעת הוראה בכל שכבת גיל חושבה על סמך סכום הגבייה המרבי המאושר לגביית תשלומי הורים לתל"ן נוספות במוסדות החינוך הייחודיים. ראו: חוזר מנכ"ל תשע"ז/12(א), סעיף 18-3.11 גביית תשלומי הורים ושכר לימוד במוסד חינוך שאינו רשמי יסודי, וגביית תשלומי הורים עבור מקצועות לימוד ברמה מוגברת, תכנית לימודים נוספת תורנית במוסד חינוך ניסויי וייחודי, 24 באוגוסט 2016.

⁷ ש.ם.

חטיבות עליונות המבקשות להעמיק ולהעשיר את הלמידה במקצועות הבחירה ברמה המוגברת יכולות לעשות זאת באמצעות שירותים נוספים הנרכשים מרצון: שעות העשרה במקצוע בחירה מוגבר;⁸ השתתפות במרכזי למידה;⁹ מקצוע בחירה שלישי ברמה מוגברת של 5 יחידות לימוד.

גביית תשלום עבור תל"ן

על-פי חוזר המנכ"ל, ההורים אשר יחפצו כי ילדיהם ייטלו חלק בתל"ן יחתמו על התחייבות אישית לשאת בהוצאותיה, אך אין למנוע מתלמיד להשתתף בתוכנית בגלל אי יכולתו לשלם מסיבות כלכליות. מנהל בית הספר יקבע מי הם התלמידים הפטורים מתשלום. בקביעת גובה ההשתתפות הכספית המוטלת על כל הורה יילקחו בחשבון מספר הילדים במשפחה המשתתפים בתכנית הלימודים הנוספת והעלות של התלמידים הפטורים מתשלום, כאמור לעיל. עוד קובע חוזר המנכ"ל כי אין לחייב בתשלום הורה שאינו חפץ כי ילדו ישתתף בתל"ן, ואין להתנות רישום ללימודים בהשתתפות בתל"ן או בתשלום בגינה. בכפוף לכך שהתל"ן תיערך בסוף יום הלימודים אין חובה לשתף במסגרתה את התלמידים שהוריהם לא שילמו עבורה (ובתנאי שהטעם לכך אינו טעם כלכלי מוצדק).¹⁰

אף שלטענת משרד החינוך הגבלת התשלום המרבי המותר לגבייה עבור תל"ן אינה מחויבת על-פי חוק, משרד החינוך מפרסם מדי שנה בשנה, בחוזר מנכ"ל המשרד, טבלה של התשלומים שמותר לגבות מההורים הכוללת את תשלומי החובה והרשות שוועדת החינוך של הכנסת מאשרת כל שנה, וכן את הסכומים המרביים שמותר לגבות בעבור תל"ן ובעבור "רכישת שירותים מרצון", שאינם טעונים אישור של ועדת החינוך של הכנסת זה.¹¹

אין בידינו מידע עדכני על שילוב תל"ן במוסדות החינוך בפועל. ככלל ניכר כי המעקב והבקרה של מטה משרד החינוך בנושא זה, במידה שהם מתקיימים, מתמקדים בחריגות מגביית תשלומי ההורים המקסימלית המותרת ולא בתוכן התל"ן,¹² והבקרה הפדגוגית והתוכנית נותרת בידי מנהל מוסד החינוך, המפקח הכולל ולעיתים מנהל המחוז.

1.2 תוכניות חינוך חיצוניות

כפי שהוצג לעיל, הפעלת תוכניות שהן בגדר תל"ן ואשר בהן נדרש תשלום מן ההורים (וכאמור על-פי התקנות הן אמורות להיות מוצעות על-ידי ההורים), מוסדרת באמצעות חקיקה וחוזרי מנכ"ל ייעודיים. לצד זאת, מעורבותם של גורמים חיצוניים במערכת החינוך באה לידי ביטוי בין השאר בהפעלת תוכניות חינוכיות חיצוניות רבות בתוך מוסדות החינוך, אשר אינן בהכרח מוגדרות כתל"ן. ככלל, משרד החינוך, וכן הרוב הגדול של מנהלי מוסדות החינוך, מברכים על מעורבות זו.

⁸ במקצועות לימוד שיש בהם הצדקה לביצוע פעולות אלה והן נובעות מאופי המקצוע, כגון מגמות בתחום האמנות או בתחום ידיעת הארץ.

⁹ מרכז המופעל על ידי הרשות המקומית או על ידי הבעלות על מוסד החינוך לצורך צמצום פערים לימודיים.

¹⁰ משרד החינוך, חוזר מנכ"ל תשס"ג/3(א), סעיף 9-3.11: **תשלומי הורים**, 1 בנובמבר 2002.

¹¹ יובל וורגן, **תשלומי הורים בגין "תוכנית לימודים נוספת (תל"ן) ו"רכישת שירותים מרצון" – מסמך עדכון**, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 1 בפברואר 2011. הסכומים המאושרים לשנת הלימודים תשע"ז זמינים באתר משרד החינוך: http://edu.gov.il/owlHeb/Info/Pages/Parents_payments_will_not_rise.aspx

¹² למידע נוסף על בקרת המשרד על גביית תשלומי הורים ראו: אסף וינינגר, **תשלומי הורים במערכת החינוך**, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 9 ביוני 2016; יובל וורגן, **תשלומי הורים בגין "תוכנית לימודים נוספת" (תל"ן) ו"רכישת שירותים מרצון"**, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 1 בפברואר 2011.

בעבר נעשו ניסיונות רבים לאסוף נתונים על התוכניות המופעלות בבתי-ספר על-ידי גורמים חיצוניים, התנהלו דיונים וניתנו המלצות מקיפות להסדרת הנושא. מסקרים שנערכו בעבר עלו בין השאר הממצאים האלה: ברובם הגדול של מוסדות החינוך פעלו בו-בזמן כמה תוכניות חיצוניות; רוב התוכניות נועדו לתלמידים, ורובן עסקו בנושאי העשרה; רוב התוכניות החיצוניות הועברו בפועל על-ידי כוח אדם מטעם הגורם החיצוני; המימון העיקרי לתוכניות הגיע מהגורמים החיצוניים עצמם, מהרשויות המקומיות ומההורים; באחד הסקרים נמצאו הבדלים של ממש בפעילות הגורמים החיצוניים בבתי-ספר הנבדלים זה מזה ברמה החברתית-כלכלית מבחינת מספר התוכניות, אופיין, אוכלוסיית היעד והגורמים המממנים אותן.

לקראת סוף שנת 2012 הוקמה במינהל הפדגוגי במשרד החינוך **היחידה לניהול תכניות ושותפויות בין-מגזריות**, שאחראית לנושא התוכניות החיצוניות, הן מול אנשי המשרד והן כלפי הגופים החיצוניים. בהובלת היחידה, כונס שולחן עגול בין-מגזרי במטרה לגבש המלצות למדיניות, לאפיין מאגר מידע אינטרנטי לתוכניות המוצעות להפעלה במערכת החינוך, לפתח תהליך עבודה בין-מגזרי לשילוב מיטבי של תוכניות במסגרות החינוכיות ולגבש אמנה שתבטא את המחויבות של הגורמים מהמגזרים השונים ותתווה את עקרונות היסוד למדיניות משרד החינוך. באפריל 2015 פורסם **חוזר מנכ"ל תשעה/8(א)**, [9.12-1 שילוב תכניות חינוכיות חיצוניות במערכת החינוך](#), אשר מפרט את מדיניות משרד החינוך ביחס לשילוב תכניות חינוך חיצוניות המיועדות למוסדות חינוך וביחס לאופן ההתקשרות עם גורמים חיצוניים למוסד החינוך. פרטי המדיניות ידונו מיד.

ניכר כי ההבדל המרכזי בין המדיניות הנוכחית להסדרת פעילות התוכניות החיצוניות ובין המדיניות הקודמת – שפורסמה בחוזר מנכ"ל בסוף שנת 2010 אך מעולם לא יושמה – הוא שבעבר אישור התוכניות החיצוניות היה אמור להיעשות ביחידת מטה ייעודית שהוקמה לשם כך, ואילו לפי המדיניות הנוכחית מרכז הכובד עבר מהמטה המרכזי לרמת בית-הספר. מדיניות זו מבוססת על עקרון "חוכמת המונים": מנהלי מוסדות החינוך, בשיתוף הוועדה המלווה, בוחרים תוכניות ומחווים עליהן את דעתם; תוכנית שתקבל חוות דעת חיוביות רבות סביר שתיבחר להפעלה בבתי-ספר נוספים ותוכנית שתקבל חוות דעת שליליות לא תיבחר ולבסוף תוצא מהמאגר. תפקיד יחידת המטה שהוקמה הוא להתוות מדיניות ולנהל את תהליך האישור והרישום של התוכניות.

למידע נוסף אודות ניסיונות הסדרת הנושא בעבר ואודות פיתוח המודל הנוכחי ראו מסמך מרכז המחקר והמידע של הכנסת מיולי 2014.¹³

מדיניות שילוב תכניות חינוכיות חיצוניות במערכת החינוך

חוזר המנכ"ל, שתקף החל מפרסומו באפריל 2015, מגדיר תוכנית חינוך חיצונית כפעולה המתבצעת תוך מעורבות פדגוגית של גורם מחוץ למוסד החינוך. גורם כזה יכול להיות מהמגזר הממשלתי, מהמגזר השלישי או גורם עסקי.¹⁴ מערך הפעולה בתכנית כולל: הגדרת יעדים, מטרות, מודל הפעלה, הערכה של

¹³ עדו אבגר, [תוכניות חינוך חיצוניות במערכת החינוך](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 29 ביולי 2014.

¹⁴ יצוין כי **חוק איסור פעילות מסחרית במוסדות חינוך, תשס"ח-2007**, מחייב את מנהל מוסד החינוך למנוע פעולות מסחריות אלו בשטח מוסד החינוך: כניסה לשם פרסום, שיווק, קידום מכירות או הצגת מוצר או שירות מסחרי לכל מטרה שהיא, בשעות שבהן מתקיימת פעילות מוסד החינוך; הצגת פרסומות בכל דרך; חלוקת חומר פרסומי או מתנות, עריכת הגרלות או החתמת תלמידים על מסמכים, בשעות שבהן מתקיימת פעילות מוסד החינוך; שימוש בעזרי לימוד לשם פרסום או קידום מכירות; קבלת פרטים מזהים מתלמידים, שלהם או של בני משפחתם. חוזר מנכ"ל תשעה/8(א), [סעיף 3.7-84 האיסור הכללי לשלב פרסומות מסחרית במוסדות החינוך והתנאים לקבלת היתר במקרים מסוימים](#), 3 במאי 2015, קובע את הכללים לאופן פעילות הוועדה לאישור שילוב פרסומות מסחרית, שממונה על-ידי מנכ"ל משרד החינוך ותפקידה לבחון ולהתיר או לאסור פעילות חינוכית, התקשרות או מתן וקבלה של חסות המשלבים פרסומות מסחרית גלויה או סמויה מעצם מהותם.

התהליכים ואופן השגת המטרות.¹⁵ באתר מאגר התוכניות מובהר כי פעילות חד פעמית (הרצאה, מופע, סדנא יחידה, יום שיא וכדומה) אינה תכנית ומקומה אינו במאגר. שילובה של פעילות חד פעמית במוסד החינוכי מותנה באישור המנהל או המפקח.¹⁶ מנהלת היחידה לניהול תכניות ושותפויות בין-מגזריות, הבהירה במענה על פנייתנו כי מבחינת המשרד, פעילות החוזרת לפחות שלוש פעמים במהלך שנת הלימודים (למשל פעילות לקראת חגי ישראל) היא תוכנית, ועל כן היא חייבת בכללים החלים על תוכניות חיצוניות.¹⁷

לשם מימוש המדיניות החדשה הוקם מאגר ממוחשב פתוח שנועד לכלול את כל התכניות החינוכיות החיצוניות המוצעות לשילוב במוסדות החינוך. התכניות המופיעות במאגר מתחלקות לשלוש קטגוריות:

- המסלול הירוק: תכניות המלוות בנציג המשרד (הליווי עשוי לכלול כל אחד מהרכיבים הבאים: ייזום, חשיבה, פיתוח, הדרכה, הטמעה, הפעלה, תקצוב או הערכה ובקרה)
- המסלול הכחול: תכניות ללא ליווי של נציג המשרד (תכניות הפועלות במוסדות החינוך ללא קשר עם נציג מטה משרד החינוך)
- "נורית אדומה": תכניות שאינן מאושרות להפעלה במוסדות החינוך היות שמטרותיה, תכניה או אופני הפעלתה נמצאו נוגדים את ערכי משרד החינוך או שיש הם משום פגיעה אפשרית בתלמידים.¹⁸ תוכניות אלו נותרות במאגר כדי להתריע מפני שילובן. יצוין כי נכון להיום לא נכללות במאגר תוכניות שנאסרו להפעלה.¹⁹

חוזר המנכ"ל קובע כי מנהל מוסד חינוכי יכול לבחור להפעיל אצלו במוסד אך ורק תוכניות חיצוניות המופיעות במאגר, באחד משני המסלולים המאושרים.²⁰

כיום כולל המאגר כ-1,900 תוכניות, 37% מהן במסלול הירוק והשאר במסלול הכחול. 68% מהתוכניות מחייבות תשלום עבור הפעלתן והשאר ניתנות ללא צורך בתשלום (בקרב התוכניות שאינן מלוות על-ידי נציג המשרד שיעור התוכניות בתשלום גבוה יותר – 84%, ואילו בקרב התוכניות במסלול הירוק שיעור התוכניות בתשלום נמוך יותר – 40%). לגבי כל תוכנית כולל המאגר מידע אודות נושא התוכנית ומטרותיה, שכבת הגיל ואוכלוסיית היעד לה היא מיועדת (למשל, פיקוח, מגזר, מגדר, תלמידים מתקשים, תלמידים מצטיינים, עולים, ילדים ונוער בסיכון), המשאבים הנדרשים לשם הפעלתה, וכן דירוג הניתן לה על-ידי מנהלים ששילבו את התוכנית במוסד החינוך שלהם (נכון להיום קיים דירוג לכ-200 תוכניות במערכת. כ-80 תוכניות הוערכו על-ידי מפקחים או מדריכים ממטה משרד החינוך).²¹

הכנסת התוכניות למאגר היא באחריות הגופים המפעילים – לאחר קבלת הרשאה לכניסה למאגר, על מפעיל התוכנית להזין את פרטי התוכנית בהתאם לשדות הנתונים במאגר. לאחר הזנת הנתונים, מתבצע

¹⁵ משרד החינוך, חוזר מנכ"ל תשעה/8(א), סעיף 9.12-1 שילוב תכניות חינוכיות חיצוניות במערכת החינוך, 1 באפריל 2015.

¹⁶ משרד החינוך, מערכת תכניות חינוכיות, מהי תכנית חיצונית?, כניסה: 10 ביולי 2017.

¹⁷ מיכל עוז-ארי, מנהלת היחידה לניהול תכניות ושותפויות בין-מגזריות, דוא"ל, 16 ביולי, 2017.

¹⁸ במטה המשרד אמורה להתכנס במועדים קבועים ועדה ייעודית לנושא כדי לדון בתוכניות שהגיע אודותיהן מידע הדורש בחינה וביורור.

¹⁹ מיכל עוז-ארי, שם.

²⁰ משרד החינוך, חוזר מנכ"ל תשעה/8(א), סעיף 9.12-1 שילוב תכניות חינוכיות חיצוניות במערכת החינוך, 1 באפריל 2015.

²¹ משרד החינוך, מערכת תכניות חינוכיות, איתור תכנית, כניסה: 11 ביולי 2017.

תהליך אישור של התוכן שהוזן על-ידי היחידה לניהול תכניות ושותפויות בין-מגזריות, ובמקרה הצורך מתבקשים תיקונים.²²

על-פי חוזר המנכ"ל, המנהל מצופה לבחור את התוכניות שיופעלו במוסד על בסיס צורכי המוסד ביחס לחזון החינוכי, לערכים, להישגים ולאוכלוסיית התלמידים, ובהתחשב בתוכניות הפועלות במוסד ובמשאבים הפנויים לשם הפעלת התוכנית. בחירת התוכניות תתבצע תוך בחינת חלופות ובהסתמך על דירוג התוכניות וחוות הדעת שנכתבו לגביהן, אם יש כאלו. **מומלץ לבחון את חוות הדעת של הרשות המקומית, הפיקוח, הצוות החינוכי ונציגות ההורים והתלמידים לקראת גיבוש המלצה לשילוב התכנית.** בבתי הספר בניהול עצמי (הכוללים את רוב בתי-הספר היסודיים בחינוך הרשמי, הממלכתי והממלכתי-דתי) יש להציג את ההצעה לשילוב התוכנית לשם בחינתה ואישורה בפני הוועדה המלווה הבית-ספרית,²³ בה חבר בין השאר נציג ההורים.²⁴ בעת הפעלתה, כל תוכנית צריכה להיות מלווה על-ידי איש קשר מצוות המוסד, ובסיום הפעלתה יש לקיים דיון מסכם בנוגע אליה בצוות החינוכי.²⁵

מעורבות הורים בתוכניות החיצוניות

בעוד שבכל הנוגע לתל"ן, המופעלת במימון ההורים, נהלי משרד החינוך קובעים כי יש ליידע מראש את הורי התלמידים במאפייני התוכנית ובאפשרותם למונע מילדיהם לקחת בה חלק, אין בנהלי משרד החינוך חובה ליידע את ההורים לגבי התוכניות החיצוניות בהן משתתפים ילדיהם, אם כי כאמור, מומלץ לערבם בהליך בחירת התוכניות. אמנם שילוב כ-70% מהתוכניות במאגר מותנה בתשלום אך המימון לתוכניות אלו אינו מגיע בהכרח מהורי התלמידים (אלא מרשות החינוך המקומית, מתרומות או ממקורות תקציביים אחרים של בית הספר). כאמור, בתי ספר בניהול עצמי, מחויבים בהצגת ההצעה לשילוב התוכנית לשם בחינתה ואישורה בפני הוועדה המלווה הבית-ספרית, בה חבר בין השאר נציג ההורים. מנהלת היחידה לניהול תכניות ושותפויות בין-מגזריות, ציינה במענה על פנייתנו כי למרות שלא נדרשת הסכמת ההורים להפעלת התוכנית, המשרד מעודד את מנהלי בתי הספר ומנהלי אגפי החינוך ברשויות המקומיות לשתף את נציגי ההורים בתהליך קבלת ההחלטות לגבי שילוב תכניות חיצוניות וליידע על כך את ציבור ההורים.²⁶ מידת מעורבות ההורים בגני הילדים, בהם אין ועדה מלווה, אינה ברורה.

מידע על התוכניות החיצוניות המשולבות בפועל במערכת החינוך

מאגר התוכניות החיצוניות כולל את כל התוכניות שמפעילה הזינו בו את פרטיהן, אך לא ניתן ללמוד ממנו על התוכניות אשר משולבות בפועל במערכת החינוך. אמנם לגבי התוכניות שבעת רישומן למאגר כבר היו פעילות במערכת מצוין היקף הפעילות, אך מהיחידה לניהול תכניות ושותפויות בין-מגזריות הובהר כי נתון זה הוזן על-ידי המפעילים ומידת הדיוק והעדכניות שלו משתנה.²⁷ עם זאת, לאחרונה החלה הטמעת נוהל על-פיו כל מנהל ידווח במערכת הניהול הבית-ספרית באינטרנט (מנב"ס-נט) אילו תוכניות פועלות אצלו. להלן יוצג ניתוח ראשוני המבוסס על יותר מ-1,000 דיווחים המתייחסים לכ-500 תוכניות שהיו

²² משרד החינוך, מערכת תכניות חינוכיות, הנחיות ותמיכה לארגונים, כניסה: 11 ביולי 2017.

²³ משרד החינוך, חוזר מנכ"ל תשעה/8(א), סעיף 9.12-1 שילוב תכניות חינוכיות חיצוניות במערכת החינוך, 1 באפריל 2015.

²⁴ משרד החינוך, מסמך הבנות – מעבר לניהול עצמי, נספח ז' עקרונות הוועדה המלווה הבית ספרית, 2012.

²⁵ משרד החינוך, חוזר מנכ"ל תשעה/8(א), סעיף 9.12-1 שילוב תכניות חינוכיות חיצוניות במערכת החינוך, 1 באפריל 2015.

²⁶ מיכל עוז-ארי, מנהלת היחידה לניהול תכניות ושותפויות בין-מגזריות, דוא"ל, 16 ביולי, 2017.

²⁷ שם.

פעילות בשנת הלימודים תשע"ז, שהועברו אלינו ממשרד החינוך.²⁸ חשוב להדגיש כי מאפייני התוכניות הוזנו למאגר על-ידי מפעילי התוכניות עצמם.

מתוך כ-500 תוכניות לגביהן דווח במנב"ס-נט כי היו פעילות לפחות בבית ספר אחד בשנת הלימודים תשע"ז, מעל ל-200 עסקו בתחום לימודי (43% מהתוכניות), 180 עסקו בתחום חברתי-ערכי (37%), כ-50 עסקו בתחום הרווחתי-רגשי (11%). 9% לא קוטלגו לתחום תוכן מרכזי. בערך מחצית מהתוכניות בכל תחום תוכן מרכזי הן תוכניות בתשלום ושיעור דומה מהתוכניות מופעלות בליווי משרד החינוך. נוסף על החלוקה לתחומים מרכזיים, התוכניות משויכות גם למקצוע או נושא עיקרי. להלן יוצגו נתוני התוכניות ששויכו לתחום החברתי-ערכי במקצועות נבחרים.

לוח 1: תוכניות פעילות בתחום החברתי-ערכי בחלוקה לפי מקצועות נבחרים, תשע"ז (2016/17)

נושא / מקצוע	מספר תוכניות בקטגוריה*	שיעור התוכניות בתשלום מתוך התוכניות בקטגוריה	שיעור התוכניות בליווי משרד החינוך מתוך התוכניות בקטגוריה	מספר הפעלות של תוכניות בקטגוריה (אינו שווה למספר המוסדות)**	שיעור הפעלות בחינוך הממלכתי מתוך ההפעלות בקטגוריה
טיפול מנהיגות	35	86%	40%	85	92%
תרבות יהודית-ישראלית	33	55%	64%	78	90%
אזרחות / חינוך לאזרחות	26	50%	50%	58	88%
חינוך לקידום הבריאות	12	100%	25%	23	83%
אמנות	10	80%	0%	18	89%
הכנה לצה"ל	10	30%	70%	30	83%
זכויות אדם	10	40%	80%	35	94%
קיימות וחינוך סביבתי	8	25%	75%	52	87%
דרמה ותאטרון	7	86%	0%	21	95%
זהירות בדרכים	6	33%	67%	25	92%
מורשת דרוזית	3	0%	100%	4	100%
של"ח	2	100%	100%	9	89%
שוויון בין המינים	1	0%	100%	1	100%
תרבות ומורשת ערבית	1	100%	0%	1	100%
סה"כ תוכניות בתחום חברתי-ערכי	180	55%	54%		

* חשוב להדגיש כי תוכנית יכולה להיות משויכת למספר נושאים ולכן יש חפיפה בין התוכניות בקטגוריות השונות.
** יתכן שמספר תוכניות באותה קטגוריה הועברו במוסד אחד.

מהנתונים עולה כי בכל נושאי התוכניות שנבחנו בתחום חברתי-ערכי, רוב מוחלט של הפעולות התוכניות בוצעו במוסדות החינוך הממלכתי (בחינוך החרדי הועברו תוכניות ספורות, שאר התוכניות הועברו בחינוך הממלכתי-דתי).

2. תמיכות לארגונים הפועלים בזיקה למוסדות החינוך ובתוכם

להלן יוצג מידע על אופן ההסדרה של מתן תמיכות כספיות שמקורן בתקציב המדינה, לארגונים הפועלים בזיקה למוסדות חינוך. בסקירה יושם דגש על בחינת אזכורה המפורש של פעילות בתוך מוסדות החינוך או פעילות בקרב תלמידים במהלך שעות הלימודים כאחת ממטרות פעילותם או כאחד ממרכיבי פעולתם של הארגונים הנתמכים.

כאמור, המסמך נכתב לקראת דיון בוועדה הנערך לבקשתה של חברת הכנסת גרמן. מכתב הבקשה לקיום דיון זה מתמקד בפעילותם של גרעינים תורניים במוסדות החינוך הממלכתי, ולאור זאת סקירת המידע בפרק תחל בנושא זה. אין להסיק מסדר הדברים על מרכזיותה או חשיבותה של פעילות זו ביחס לפעילות אחרת הנעשית על-ידי גופים שונים שיוזכרו בהמשך הפרק. זאת ועוד, הגדרת נושא הדיון בוועדה מתייחסת לפעילויות במערכת החינוך שהן בעלות מאפיינים הנוגעים לזהות יהודית. לפיכך, יובא להלן מידע הנוגע לתמיכות בפעילויות מסוג זה, אך יש להדגיש כי במערכת החינוך מתקיימות פעילויות המועברות על-ידי גופים חיצוניים בתחומים נוספים הנתמכים או מתוקצבים המדינה. בהמשך הפרק יובאו דוגמאות לפעילויות אלו אך בכדי לסקור את הנושא לעומק יש צורך בבדיקה נוספת ומקיפה יותר. מכל מקום, יובהר כי אין בדברים המובאים להלן משום נקיטת עמדה כלשהי בדיון הציבורי הער המתנהל לאחרונה סביב נושאים אלה.

תמיכות בגרעינים תורניים ובגופים נוספים העוסקים בפעילות חינוכית קהילתית²⁹

אגף מוסדות תורניים במשרד החינוך מעניק תמיכות לגרעינים תורניים.³⁰ גרעין תורני הינו קבוצת משפחות של אנשים הלומדים תורה ופעילים בחינוך, המתיישבים ביישוב כדי להקים בית מדרש מרכזי ללימודי יהדות, להתערות ביישוב ולקדם את תחומי החינוך, התרבות והרווחה השונים מתוך השקפת עולם יהודית.

על-פי מבחני התמיכה בעניין גרעינים תורניים, מטרת הגרעין הן למשוך אנשי תורה וחינוך ממרכז הארץ לעירות הפיתוח, לשכונות מצוקה או לשכונות המאוכלסות בציבור מגוון (כגון: דתי, מסורתי וחילוני); העמקת אחדות בין חלקי האוכלוסייה השונים; חיזוק הנוער ותושבי המקום לפעול למען הקהילה; יצירה והרחבה של פרויקטים חדשים להעמקת החינוך היהודי בקרב הציבור הרחב על רבדי השונים. פעילויות הגרעין התורני מתמקדות בהקמת מפעלים חינוכיים בלתי פורמליים לתושבי היישוב והאזור, הפעלת בית מדרש התורם לסביבתו, הפעלת פרויקטים עם הנוער המקומי וקידום הישגים לימודיים לתלמידים ממשפחות מוחלשות, פעילות לעולים חדשים ללימודי ערכי היהדות ופרויקטים להעמקת הזהות היהודית

²⁹ ישנן תמיכות נוספות במפעלי תרבות של האגף לתרבות יהודית בתחום התרבות היהודית, אך על-פי מבחני התמיכה אלו מתקיימת מחוץ לתכנית הלימודים בבתי ספר ובמוסדות חינוך פורמלי ולכן הן לא יידונו במסמך זה; מבחנים לחלוקת כספי תמיכות משרד החינוך במוסדות ציבור, תקנה תקציבית 02-22-31, פורסם ב-15 בפברואר 2012.

³⁰ מבחנים לחלוקת כספים לצורך תמיכה של משרד החינוך במוסדות תורניים – לימוד ופעולות. פרק ד: מענקים ופעולות מיוחדות: סימן א': גרעינים חינוכיים תורניים בערים, בעירות ובשכונות הפיתוח. פורסם ב-5 באפריל 2017.

בקרבת תלמידי בתי הספר וכל שכבות הציבור ביישוב. קבלת התמיכה מותנית בכך שלפחות אחד מבני הזוג בגרעין משמש בתפקיד חינוכי פורמלי ביישוב או תפקיד סוציאלי, לומד בבית המדרש או מקיים פעילות בלתי פורמלית שאושרה על ידי האגף למוסדות תורניים בהיקפים של כחצי משרה לפחות.

בדיון שנערך בוועדה המיוחדת ליישום הנגשת המידע הממשלתי ועקרונות שקיפותו לציבור במרס 2016, ואשר עסק בנושא שקיפות בתקציבי הגרעינים התורניים והקריטריונים לתמיכה בהם, נשאל נציג משרד החינוך בנוגע לפיקוח המשרד על התכנים החינוכיים המועברים על-ידי חברי הגרעינים. על-פי תשובת נציג המשרד בדיון, הגרעינים התורניים מעבירים למשרד החינוך דוח פעילות בו מפורטים מקום ביצוע הפעילות (כגון מתנ"ס, בית-ספר וכדומה) וכן כותרת הפעילות (כגון שיעור בנושא מורשת ישראל או פרשת השבוע).³¹

במסגרת הכנת מסמך זה פנינו אל אגף מוסדות תורניים במשרד החינוך בבקשה לקבל את נתוני הפעילויות שדווחו לו על-ידי הגרעינים התורניים, כך שניתן יהיה לעמוד על חלקן של הפעילויות הנערכות בתוך מוסדות החינוך, וכן פרטים נוספים על פעילויות הגרעינים במוסדות החינוך ככל שישנם בידי האגף. על-פי תשובת האגף לפנייתנו, **מדיווחי הפעילות של הגרעינים התורניים עולה כי בשנת 2016 התקיימו פעילויות בבתי-ספר בהיקף של 25% מכלל הפעילויות של הגרעינים – כאשר 20% התקיימו בבתי-ספר בחינוך הממלכתי-דתי והחרדי, ו-5% התקיימו בבתי-ספר בחינוך הממלכתי**. עוד צוין בתשובת האגף כי על-פי דיווחי הגרעינים התורניים, התכנים שהועברו בבתי-ספר ממלכתיים הם: תגבור לימודי; פרשת השבוע ומעגל השנה; תכניות בר מצווה; ומועדוניות נוער. כמו כן, האגף מסר בתשובתו לפנייתנו כי העברת הפעילות בבתי-ספר מתבצעת על-ידי חברי גרעין העומדים בקריטריונים אשר במבחני התמיכה או על-ידי עובדים בשכר של הגרעין, וכי פעילות המועברת בבתי-ספר על-ידי בנות שירות לאומי לא נתמכת על-ידי האגף. לבסוף צוין כי במהלך כל שנות הפעילות של הגרעינים התורניים במסגרת האגף לא התקבלו תלונות מבתי-הספר בהם התבצעה הפעילות או מהורי התלמידים.³²

יש לציין כי משרד החינוך ומשרדי ממשלה נוספים תומכים בפעילויות חינוכיות המתבצעות על-ידי גופים חברתיים וקהילתיים נוספים, ובהם: קבוצות מחנכים, קבוצות התיישבות בגליל ובנגב וגרעיני משימה (ראו הרחבה להלן). במבחני התמיכה הנוגעים לתמיכות אלו לא נמצאה התייחסות מפורשת לפעילויות בתוך מוסדות החינוך אך הפעילות בתחום הרחב של החינוך ובקרבת ילדים ונוער מהווה מרכיב מרכזי ביעדיהם של גופים אלה, ויש צורך בבדיקה נוספת על-מנת לבחון האם פעילויות אלו מתקיימות גם בתוך מוסדות החינוך או במהלך שעות הלימודים הרגילות. בין הגופים האמורים:

- קבוצת מחנכים³³

אגף מינהל חברה ונוער במשרד החינוך תומך במוסדות ציבור בהפעלת קבוצות מחנכים. קבוצת מחנכים היא קבוצה המתגוררת במשותף ומקיימת פעילות חינוכית בלתי פורמלית ביישוב בהתנדבות או בשכונה בפריפריה החברתית או הגיאוגרפית שמדד הטיפוח שלה במשרד החינוך הוא 5 ומעלה. על חברי קבוצת המחנכים להיות בוגרי שירות צבאי, לאומי או אזרחי. מטרת התמיכה לעודד **פעילות חינוכית** באזורים אלו, לפעול להעמקת האחדות בין האוכלוסיות,

³¹ פרוטוקול מס' 33 משיבת הוועדה המיוחדת ליישום הנגשת המידע הממשלתי ועקרונות שקיפותו לציבור, 15 במרס 2016.

³² עמוס ציאיאדה, מנהל אגף בכיר מוסדות תורניים, משרד החינוך, 13 ביולי 2017.

³³ מבחנים לצורך תמיכה של משרד החינוך במוסדות ציבור לפי חוק יסודות התקציב, התשמ"ה-1985, מנהל חברה ונוער, סיוע ותמיכה בהפעלת "קבוצות מחנכים".

להעצים ולפעול עם ילדים, נוער וצעירים ואוכלוסיות מיוחדות כגון עולים חדשים, בפרויקטים קהילתיים וחינוכיים למען קהילתם. קבוצות אלו מופעלות בדרך כלל על ידי בוגרי תנועות הנוער.

- קבוצות התיישבות בגליל ובנגב³⁴

ביישום החלטת ממשלה מספר 741 מיום 17 בספטמבר 2013 בעניין תכנית אסטרטגית לעודד וחיזוק ההתיישבות, הרשות לפיתוח הנגב והגליל מעניקה תמיכות לקבוצות התיישבות ויזמי קבוצות התיישבות בנגב ובגליל. התמיכה מיועדת לקליטת משפחות חדשות, השארת משפחות ותיקות וחיזוק היישובים בנגב ובגליל באמצעות חיזוק התעסוקה, מציאת פתרונות דיור וסיוע בהוצאות שכר דירה. על קבוצת ההתיישבות המעוניינת במענק התמיכה לפעול בהתנדבות בנושאי **חינוך**, תרבות, רווחה, תעסוקה וחברה עם הקהילה המקומית.

- גרעיני משימה³⁵

משרד החקלאות ופיתוח הכפר מעניק תמיכה לגרעיני משימה שהינם מסגרות המוקמות בידי צעירים בוגרים, במטרה להתיישב בתחומי הרשות המקומית בה היא פועלת ולהוות בסיס להתיישבות קבע. זאת, תוך יצירת שותפות עם הקהילה המקומית בקרבה היא פועלת בהתנדבות בנושאי **חינוך**, תרבות, רווחה, תעסוקה, חברה וזהות יהודית. חברי הגרעין פועלים עם הקהילה למען העצמתה, פיתוח מנהיגות, קידום הילדים והנוער, קידום יזמות חברתית מחוללת שינוי ופיתוח מיזמים עסקיים חברתיים כגון בית קפה חברתי. במסגרת זו חברי הגרעין מקדמים פעילויות כגון ימי עיון, סדנאות וחוגים, שעורי עזר וחונכות לתלמידים, מועדוניות, קבוצות לימוד, מפגשים עם הקהילה ומעסיקים, פעילות מיזמית עסקית-חברתית ועוד. בין הגרעינים כוללים גרעינים ייחודים כגון גרעין משימתי מיוחד אשר למעלה משני שלישי מחבריו הם מקרב קהילת יוצאי אתיופיה, קווקז, דרוזים, בדואים, צ'רקסים או ערבים וגרעיני עולים.

לוח 2: נתוני התמיכות הכספיות בתקנת גרעינים תורניים ובתקנת קבוצות מחנכים, 2015-2016³⁶

תקנה	שנה	מס' גופים נתמכים על-פי אתר התמיכות הממשלתי	סכום התמיכה הנמוך ביותר לגוף נתמך*	סכום התמיכה הגבוה ביותר לגוף נתמך*	סה"כ סכום ששולם על-פי נתוני אתר התמיכות הממשלתי
גרעינים תורניים 20-49-02-03	2015	57 גרעינים ³⁷	49,823	462,569	17,992,354 ³⁸
	2016	57 גרעינים ³⁹	49,088	503,357	19,321,169

³⁴ מבחנים לצורך תמיכה של הרשות לפיתוח הגליל בקבוצות התיישבות ויזמי קבוצות התיישבות בגליל: תקנה תקציבית 04-03-02. 2014. מבחנים לצורך תמיכה של הרשות לפיתוח הנגב בקבוצות התיישבות ויזמי קבוצות התיישבות בנגב. תקנה תקציבית 04-63-02-02.

³⁵ מבחנים לצורך תמיכה של משרד החקלאות ופיתוח הכפר למוסדות ציבור בתחום גרעיני המשימה לפי חוק יסודות התקציב התשמי"ה-1985, 1 בינואר 2016.

³⁶ מקור הנתונים: דוח תמיכות של אגף החשב הכללי במשרד האוצר, [באתר התמיכות הממשלתי](#). כניסה ב-16 ביולי 2017.

³⁷ הנתון המוצג מתבסס על אתר התמיכות הממשלתי; על-פי תשובת אגף מוסדות תורניים במשרד החינוך לפנייתנו, בשנה זו נתמכו 55 גרעינים תורניים.

³⁸ על-פי נתוני [מאגר תקציב וביצוע](#) של משרד האוצר, תקציב הביצוע בתקנה זו לשנת 2015 נמוך יותר ועמד על 16,131,415 ש"ח.

³⁹ הנתון המוצג מתבסס על אתר התמיכות הממשלתי; על-פי תשובת אגף מוסדות תורניים במשרד החינוך לפנייתנו, בשנה זו נתמכו 54 גרעינים תורניים

13,855,163 ⁴⁰	6,083,104 לתנועה	608,702 לתנועה	5 תנועות המפעילות קבוצות	2015	קבוצות מחנכים 20-46-04-09
18,117,542	7,655,286 לתנועה	969,391 לתנועה	5 תנועות המפעילות קבוצות	2016	

* מתייחס לסכום ששולם לגוף הנתמך באותה שנת תקציב.

תמיכות במוסדות ציבור להעמקת החינוך היהודי⁴¹

אגף תרבות יהודית מעניק תמיכות כספיות לפעילות ארגונים שהם מרכזים להעמקת החינוך היהודי המקנים מושגי יסוד וערכי יהדות בסיסיים כחינוך העשרתי לילדים ובני נוער עד גיל 18 הלומדים במערכת החינוך הממלכתי. זאת במטרה להעמיק את הידע של הילדים והנוער ולפיתוח רגשי הזדהות עם העם היהודי, הארץ והמורשת היהודית.

מבחני התמיכה בפעילות המרכזים מפרטים כי המטרה העיקרית של המרכזים היא להוסיף מימדים של ידע וחוויות להוראת היהדות בבתי הספר הממלכתיים. על-פי אתר האינטרנט של אגף תרבות יהודית במשרד החינוך, הפעילות המועברת על ידי בנות שירות לאומי ומורות חיילות באה כהשלמה וכחיזוק להוראת מקצועות היהדות על ידי המורים בבתי הספר. אופי הפעילות חוויתי וכולל הפעלות חברתיות, יצירתיות ולימודיות ושימוש באמצעי המחשה. הפעילות יכולה להתבצע כפעילות חוויתית חד פעמית כגון אפיית מצות לפני פסח או כפעילות חוגים קבועה במהלך יום הלימודים. המדריכים עוברים הכשרה והשתלמויות ומונחים על ידי מנחים פדגוגים הפועלים בכל מרכז. הנושאים המועברים הם: לוח השנה וחגי ישראל, ציונות ומדינת ישראל, בין אדם לחברו, בת/בר מצווה ואחדות ישראל.⁴²

במבחני התמיכה מצוין כי השתתפות התלמידים בפעילות אינה חובה מטעם בית הספר ועל המפעיל ובית-הספר להבהיר זאת בכתב להורי התלמידים. יצוין כי לא ברורה משמעות הכללתה של הוראה זו במסמך המפרט קריטריונים לתמיכה בגוף מסוים, ונראה כי אם משרד החינוך מעוניין ביישומה אזי יתכן כי ראוי לשקול את הכללתה בהוראות המופנות ישירות למוסדות החינוך כגון חוזרי מנכ"ל משרד החינוך (ככל שהדבר לא נכלל בהם כיום).

על-פי אתר איגוד המרכזים לזהות יהודית ואתר משרד החינוך, מתנדבי השירות הלאומי, שבעיקרן הן בנות, לוקחות חלק משמעותי בפעילות המרכזים להעמקת חינוך יהודי. במסגרת זו הן משתלבות באופן קבוע בבתי הספר ומעבירות פעילויות בנושאי מורשת וזהות יהודית או עורכות פעילות חד פעמיות במרכז או בבית הספר.⁴³ ממסמך קודם של מרכז המחקר והמידע של הכנסת עלה כי בשנת תשע"ד (2013/14) שירתו 223 בנות שירות לאומי במרכזים לזהות יהודית מכלל 3,636 התקנים לבנות השרות הלאומי

⁴⁰ על-פי נתוני מאגר תקציב וביצוע של משרד האוצר, תקציב הביצוע בתקנה זו לשנת 2015 דומה ועמד על 13,593,727 ש"ח.

⁴¹ מבחנים לחלוקת כספי תמיכות של משרד החינוך במוסדות ציבור להעמקת החינוך היהודי, תקנה תקציבית מס' 22-31-2011 (כך בעת פרסום מבחני התמיכה; כיום תקנה מספר 9-01-49-20), 2011.

⁴² אתר האגף לתרבות יהודית במשרד החינוך, כניסה 9 בינואר 2017. אתר זהות- איגוד המרכזים לזהות יהודית. כניסה ב-9 ביולי 2017.

⁴³ אתר זהות, שם; אתר האינטרנט של משרד החינוך, אגף שירות לאומי, מסלולי מורשת ישראל. כניסה ב-12 ביולי 2017.

ששירתו במסגרת משרד החינוך.⁴⁴ על-פי תשובת האגף לתרבות יהודית במשרד החינוך לפנינו, בשנת הלימודים שהסתיימה – תשע"ז (2016/17) – מספר בנות השירות הלאומי במרכזים אלו היה זהה, 223 בנות שירות (לעומת 181 בשנת תשע"ו ו-220 בשנת תשע"ה).⁴⁵ על-פי רשות השירות הלאומי-אזרחי, בשירות הלאומי ישנם כיום 15,525 מתנדבים (ללא שירות אזרחי), ומתוכם כ-4,200 תקנים במסגרת משרד החינוך.⁴⁶

ממבחי התמיכה עולה כי היקף התמיכה מבוסס על היקף הפעילות ועל מאפייניה ואופייה. עם זאת, מבחינת התמיכה מדגישים כי בעבור פעילות המועברת על ידי מתנדבים ייערך איגוס שווי התמיכה כך שיכלול את עלות הפעלת המתנדב והפעילות המבוצעת על ידו, כך שמימון המוסד הציבורי ייקח בחשבון את המימון שניתן עבור הפעלת המתנדב.

תמיכות במוסדות ציבור בתחום מדרשות ליהדות וללימודי ארץ ישראל⁴⁷

האגף לתרבות יהודית במשרד החינוך מפקח ומעניק תמיכות כספיות לפעילות ארגונים בתחום מדרשות ליהדות וללימודי ארץ ישראל. המדרשות עוסקות בהעמקת הזהות והחינוך היהודי, בחיזוק ההיכרות עם מורשת ישראל ובהעמקה של הקשר היהודי לארץ ישראל ובחיזוקו, בקרב משתתפי הפעילות. הנושאים בהם עוסקות המדרשות הם נושאים אקטואליים בתחום האמונה וקיום מצוות כגון אמונה בעידן המודרני, אחדות העם, טעמי המצוות, בר ובת מצווה, מצוות התלויות בארץ ועוד; בתחום ציונות בת ימינו כגון תולדות היישוב, ההיסטוריה של ארץ ישראל, הכרת נופיה וסגולותיה.

פעילות המדרשות עוסקת בהדרכת משתתפים בפעילות עיונית באמצעות שיחות, דיונים, הרצאות, סרטים והצגות, או בספורט וטיולים לימודיים; ביצירה ופיתוח של תכני הדרכה ובפרסום חומרי ידע בתחומים הנ"ל. פעילות המדרשות אינה מועברת כפעילות קבועה כגון חוגים, אך יכולות להתקיימות **סדרות פעילות בנות 6-12 מפגשים המיועדים לתלמידי בתי הספר במהלך יום הלימודים** או לציבור הרחב. פעילות ייחודית מתקיימת עבור אוכלוסיות ספציפיות כגון מועדון ערב לנוער בסיכון או הדרכות לילדים עם מוגבלות. במרבית המדרשות קיימת אכסנייה בה ניתן לקיים ימי פעילות קצרים או ימי פעילות ארוכים הכוללים לינה במסגרת סמינריון או טיול.

לפי מבחני התמיכות ולפי המפורסם באתר האגף לתרבות יהודית, בנות שירות לאומי, מורות חיילות או צעירים שלמדו תורה ועברו הכשרה מתאימה יהיו מדריכים במדרשות. מדריכי הטיולים יהיו בעלי תעודה תקפה של מדריך טיולים במערכת החינוך מטעם משרד החינוך, הכוללת הסמכה להדרכה באזור ההדרכה בו פועל המדריך. בפעילות המועברת למבוגרים מעל גיל תיכון יכול להדריך גם בעל רישיון מורה דרך ללא תו התקן של משרד החינוך. מדריכי הטיולים יהיו מלווים ברכז הדרכה בעל תו תקן ממשרד החינוך וניסיון

⁴⁴ אלמסי, א. (2014). השירות הלאומי האזרחי בישראל. מסמך מרכז מחקר ומידע של הכנסת.

⁴⁵ הרב איתאל בר לוי, מנהל אגף תרבות יהודית, משרד החינוך, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 16 ביולי 2017.

⁴⁶ ירדן מסגדיאן, רכזת לשכה בכירה, לשכת מנכ"ל, רשות השירות הלאומי-אזרחי, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 16 ביולי 2017.

⁴⁷ מבחנים לצורך תמיכה של משרד החינוך במוסדות ציבור בתחום מדרשות ליהדות וללימודי ארץ ישראל. פרסם ב-15 בספטמבר 2016; תקנה תקציבית 10-49-20. אתר האגף לתרבות יהודית, [מדרשות ליהדות וללימודי ארץ ישראל](#). כניסה ב-9 ביולי 2017.

בהדרכה כמפורט במכרז. רכז הדרכה אשר למד לימודים תורניים במוסד על תיכוני או אקדמי ובעל ניסיון של שנתיים בהדרכת והוראת יהדות, ילווה את הפעילות העיונית במדרשה.

על-פי תשובת אגף תרבות יהודית במשרד החינוך לפנייתנו, בשנת הלימודים שהסתיימה – תשע"ז (2016/17), שירתו 113 בנות שירות לאומי במסגרת המדרשות ליהדות וללימודי ארץ-ישראל, לעומת 104 בשנת תשע"ו ו-121 בשנת תשע"ה.⁴⁸ כאמור, בשנה זו היו כ-4,200 תקנים למתנדבות שירות לאומי במסגרת משרד החינוך.

תמיכות במפגשים בין תלמידים וצעירים מאוכלוסיות שונות⁴⁹

מינהל חברה ונוער במשרד החינוך מעניק תמיכות למוסדות ציבור המקיימים מפגשים בין תלמידים וצעירים מאוכלוסיות שונות כגון דתיים וחילונים. מטרת התמיכה לאפשר לתלמידים מכיתות ז' עד גיל 21 ומורים להכיר את "האחר" וליצור דיאלוג בין מגזרים וזהויות שונות כבסיס לבניית חברה ישראלית סובלנית ודמוקרטית, מכילה ושוויונית. פעילות המפגשים יכולה להתבצע **בין כתלי בית הספר**, בספורים ובסמינרים הכוללים לינה. על פי מבחני התמיכות על מנהל המרכז להיות בעל תואר ראשון לפחות וניסיון חינוכי. המנחים יהיו בעלי השכלה על תיכונית ויעברו הכשרה של 30 שעות לפחות על ידי המוסד הציבורי.

לוח 3: נתוני התמיכות הכספיות בתקנות מרכזים להעמקת החינוך היהודי, מדרשות ליהדות וללימודי

ארץ-ישראל ותקנת מפגשים בין קבוצות, 2015-2016⁵⁰

תקנת תמיכה	שנה	מס' גופים נתמכים על-פי אתר התמיכות הממשלתי	סכום התמיכה הנמוך ביותר לגוף נתמך*	סכום התמיכה הגבוה ביותר לגוף נתמך*	סכום ששולם על-פי נתוני אתר התמיכות הממשלתי
מרכזים להעמקת חינוך יהודי 20-49-01-09	2015	37	30,186	1,609,535	17,483,777
	2016	44	73,833	906,180	14,283,877
מדרשות ליהדות וא"י 20-49-01-10	2015	27	1,550	1,864,987	15,232,016
	2016	29	81,887	1,428,333	14,312,990
מפגשים בין קבוצות 20-46-04-06	2015	9	46,504	422,276	1,633,692
	2016	8	5,290	362,266	1,102,126

* מתייחס לסכום ששולם לגוף הנתמך באותה שנת תקציב.

⁴⁸ הרב איתיאל בר לוי, מנהל אגף תרבות יהודית, משרד החינוך, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 16 ביולי 2017.

⁴⁹ מבחנים לחלוקת כספי תמיכות של משרד החינוך למוסדות ציבור המקיימים מפגשים בין תלמידים וצעירים מאוכלוסיות שונות. משרד המשפטים. תקנה 20-46-04-06. עודכן ב-18 ביוני 2014.

⁵⁰ מקור הנתונים: דוח תמיכות של אגף החשב הכללי במשרד האוצר, [באתר התמיכות הממשלתי](#). כניסה ב-16 ביולי 2017. נתוני התקציב המקורי מתוך [מאגר תקציב וביצוע](#) של משרד האוצר.

3. מימון ושיבוץ כוח אדם חיצוני לפעילות חינוכית במוסדות החינוך

להלן יוצג מידע על מסלולים שונים שבמסגרתם משובץ כוח אדם חיצוני העוסק (או עשוי לעסוק מבחינת הגדרות התפקיד/ההתנדבות) בפעילות חינוכית בתוך מוסדות החינוך, מעבר למורים מן המניין המועסקים לצורך הוראת מקצועות הלימוד הרגילים ובנוסף למדריכים בתוכניות העשרה המוסדרות במסגרת תל"ן או תוכניות חינוכיות חיצוניות, כפי שפורט לעיל.

בשל הזמן הקצר שעמד לרשותנו, המידע בפרק זה הנו ראשוני ביותר וכולל רקע בסיסי בלבד על המסלולים המאפשרים שיבוץ כוח אדם מסוג זה. לבחינת המידע על השיבוץ בפועל של כוח האדם החיצוני במוסדות החינוך ועל הפיקוח או הבקרה על תוכני הפעילות המועברים על-ידי אנשים אלה יש צורך בסקירה מעמיקה ויסודית יותר. כמו כן, יוזכר כי כוח האדם המשובץ במוסדות החינוך עשוי לעסוק, בין היתר, בהעברת תוכניות חינוכיות חיצוניות כפי שהוצגו לעיל, או בפרויקטים נוספים המופעלים על-ידי ארגונים המקבלים תמיכות לצורך פעילות חינוכית.

סטודנטים

סטודנטים שונים יכולים להשתלב במערך ההוראה והפעילות בבתי הספר ובגנים, החל מסטודנטים להוראה, דרך סטודנטים העוברים את ההכשרה המעשית שלהם בבית הספר וכלה בסטודנטים המתנדבים בתחומים שונים.

פרויקט סח"ב – סטודנטים חוברים לבתי הספר והגנים, הוא דוגמה בולטת לעידוד מעורבות סטודנטים בבתי הספר. על-פי אתר משרד החינוך, פעילות הסטודנטים מתבצעת על פי צרכי המוסד הלימודי תוך התייחסות לתחום המומחיות וההתמחות של הסטודנטים. חוק עידוד מעורבות סטודנטים ביום חינוך ארוך, התשס"א-2000 מאפשר לסטודנטים לתואר ראשון המשתתפים בתכנית, לקבל מלגת לימודים מטעם משרד החינוך ובתמורה לפעול בבתי ספר ובגנים. התכנית באחריות האגף לחינוך יסודי במשרד החינוך ומופעלת באמצעות חברת מרמנת שנבחרה כזכיין להפעלתה.

על פי חוזר מנכ"ל משרד החינוך, הסטודנטים יפעלו באופן ישיר עם קבוצות תלמידים בתוך הכיתות במקביל למורה. הסטודנט אינו מורשה להוציא קבוצת תלמידים לעבודה מחוץ לכיתה, אלא בנוכחות מורה. לכל סטודנט יוצמד מורה/גננת מלווה.⁵¹

מתנדבים⁵²

משרד החינוך תומך בארגונים שמפעילים מתנדבים שגילם מעל 21 במערכת החינוך. לפי תקנת התמיכה בארגונים אלו, על פעילות המתנדבים להתמקד בסיוע לימודי ליחידים או לקבוצות במקצועות הלימוד השונים לצורך העלאת ההישגים הלימודיים; בפעילות העשרה לקבוצות תלמידים בנושאים שונים; בביצוע פעולות שמטרתן יצירת אקלים מיטבי. הפעילות הנתמכת לפי מבחנים אלה תסייע לתלמידים בכל שלבי מערכת החינוך החל בגן חובה עד לגיל תיכון, במערכת החינוך הפורמלית והבלתי פורמלית. הפעילות שמעבירים המתנדבים יכולה להתקיים במהלך יום הלימודים ובלבד שהיא אינה מתקיימת במקום השעות הנדרשות לקיום תוכנית הלימודים המחייבת של המשרד. המתנדבים מחויבים בשש שעות הכשרה ראשונית ובהכשרת ריענון שנתית בהיקף של שלוש שעות. על הארגון המפעיל את המתנדבים להגיש תכנית עבודה שנתית למינהל חברה ונוער. על מנהל המוסד החינוכי לאשר את מערך פעילות המתנדבים במוסד.

⁵¹ חוזר מנכ"ל 3.7 תכנית סח"ב (2013). חוזרי מנכ"ל, [באתר משרד החינוך](#).

⁵² מבחנים לצורך תמיכה של משרד החינוך העוסקים בהפעלת מתנדבים במערכת החינוך, יולי 2017, באתר [משרד המשפטים](#).

מורות חיילות במערכת החינוך⁵³

על-פי אתר משרד החינוך, מורות חיילות משובצות במסלולים ובתפקידים שונים במערכת החינוך, כאשר ניתן לחלק תפקידים אלה ל-3 קבוצות עיקריות:

מסלולים פורמאליים-אקדמאיים: הוראה בתחומי מתמטיקה, ערבית, מחשבים ועברית לבני-מיעוטים.

מסלולים פורמאליים: קליטת עלייה (קל"ע), תרבות תורנית (כולל קל"ע), שמע (כבדי-שמיעה וחרשים).

מסלולים בלתי-פורמאליים: חינוך משלים-נוער וקהילה, קידום נוער, מועדוניות, פנימיות.

מתנדבות ומתנדבי שירות לאומי⁵⁴

שירות אזרחי-לאומי הוא שירות התנדבותי לתועלת הציבור ומאפשר מתן שירות לקהילה ולציבור הרחב במקומות בהם נזקקים לשירות כזה, והוא אינו מסופק מסיבות שונות. השירות האזרחי-לאומי מסייע במגוון תחומים: חינוך, בריאות, תחבורה, רווחה וסביבה, קליטת עלייה, ביטחון פנים, תרבות והתיישבות ופיתוח הקהילתי. והוא יכול להיעשות בתוך גופים ממשלתיים או בתוך עמותות הפועלות למען מטרות שונות.

השירות הלאומי מופעל על ידי עמותות שהוסמכו לכך על ידי משרד ראש הממשלה שארבע מתוכן מפעילות את השירות בתחום החינוך. המדינה מפעילה סמכויות פיקוח ותכנון אסטרטגי מקיף לכל נושא השירות, באמצעות רשות השירות הלאומי-אזרחי. בתחום החינוך קיימות מגוון אפשרויות של תחומי שירות: חינוך מיוחד, מוסדות בחינוך הרשמי, גני ילדים, מועדוניות רווחה וחינוך פנימייתי, קליטת עלייה, מסלולים ירוקים ומורשת ישראל. העמותות המפעילות את מתנדבות השירות הלאומי עבור משרד החינוך הן האגודה להתנדבות, אגודת שלומית, אגודת בת עמי ואגודת עמינדב.

כיום ישנם 15,525 מתנדבים בשירות הלאומי (לא כולל שירות אזרחי). מתוכם כ-4,200 תקני שירות לאומי במסגרת משרד החינוך.⁵⁵

מתנדבי ומתנדבות שנת שירות

תחום העיסוק המרכזי של מתנדב שנת שירות יהיה חינוך או הדרכה בלתי פורמלית במסגרת פעילותו הישירה של הגוף המשלח או בקהילה, הדרכת נוער בסיכון או קליטת עלייה. לצד זה **המתנדב רשאי לעסוק בסיוע לימודי או בהדרכה בבתי-ספר**, בפרויקטים קהילתיים או בעיסוק חינוכי אחר, **ובלבד שקיבל אישור לכך מראש ממנהל בית הספר**.

משרד החינוך מפעיל מנגנון פיקוח על הגופים המשלחים המתקצבים על-ידו. מנגנון הפיקוח כולל: בדיקת דוחות תכנון ודוחות ביצוע, ביקורת רואה-חשבון, הובלת פורום שנתי של רכזי שנת שירות אחת לחודש וביקורים מדגמיים בשטח.⁵⁶ בשנת תשע"ה (2014/15) השתתפו בפרויקט שנת שירות כ-2,230 מתנדבים במסלול הרגיל וכ-880 מתנדבים במסלול גרעיני הנח"ל.

⁵³ אתר משרד החינוך, [מסלולים ביחידה מורות חיילות](#). כניסה ב-12 ביולי 2017.

⁵⁴ אתר משרד החינוך, [מידע למתנדבים לשירות לאומי](#). כניסה ב-12 ביולי 2017.

⁵⁵ ירדן מסגדיאן, רכזת לשכה בכירה, לשכת מנכ"ל, רשות השירות הלאומי-אזרחי, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 16 ביולי 2017.

⁵⁶ עדו אבגר, [שנת שירות: הסדרה ותקצוב](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 21 ביולי 2015.

נדגיש כי בני ובנות שירות לאומי, כמו גם מתנדבי שנת שירות, מפוזרים בין גופים משלחים שונים אשר לכל אחד עשויות להיות מטרות ערכיות ועקרונות שונים, זאת בהשוואה למורות החיילות הפועלות במסלולים שונים אך מרוכזות מבחינה רשמית תחת גוף מרכזי אחד.

כתיבה: עדו אבגר וד"ר יסכה מוניקנדס-גבעון

אישור: יובל וורגן, ראש צוות

גרסה לפני עריכה לשונית

